

RIIKLIK EKSAMI- JA KVALIFIKATSIOONIKESKUS

EESTI KEELE RIIGIEKSAM

KATSEEKSAM

9. MÄRTS 2011

Eksaminandi meelepea

1. Eesti keele katseksam algab kell 9.00 ja lõpeb kell 15.00.
2. Eksami sooritamiseks **vali üks variant** neljast.
3. Eksamil võib kasutada õigekeelsussõnaraamatut, muud abivahendid ei ole lubatud.
4. Lugemisülesannete vastused ja kirjand vormista selleks ette nähtud eraldi lehtedele.
5. Lugemisülesannete vastuslehe päisesse kirjuta valitud variandi number ja eksamitöö kood, iga vastuse ette ülesande number. Ülesannete vahele jäta üks tühi rida, ülesannete lahendamise järjekord vali ise.
6. Kirjandilehe päisesse kirjuta valitud variandi number ja eksamitöö kood. Kirjandit pealkirjastades lähtu kirjutamisülesandes esitatud probleemist. Kirjandi pealkiri kirjuta selleks ette nähtud joonele. Kirjandit kirjutades võid lähtuda ka mõnest teisest variandist kui lugemisülesannete lahendamisel.
7. Enne ülesannete lahendamist loe tähelepanelikult tööjuhendeid.
8. Eksamitöö kirjuta sinise või musta tindi- või pastapliiatsiga.
9. Kirjuta loetava käekirjaga, käekirja tõttu ebaselged kohad tõlgendatakse vigadena.
10. Paranduste tegemisel ei ole lubatud vastust üle kirjutada ega kasutada korrektuuripliitsit või -linti.

VARIANT 1

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Katrin Reimuse novell „Naaber“ (kogumik „Õnnelikud inimesed“, 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Too esile kolm põhjust, mis on muutnud naabrimeeste suhted pingeliseks. (10 punkti)
2. Nimeta kolm omadust, mis Priidikut iseloomustavad. Põhjenda oma valikut tekstinäidetega. (10 punkti)
3. Priidik tunnistab endale kaks korda, et tal on häbi. Miks ta häbi tunneb? Analüüsi, kas sinu arvates on Priidikul põhjust häbi tunda. (10 punkti)
4. Sõnasta novelli kaks olulisemat ideed ja selgita nende tähtsust. (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Vanarooma komöödiakirjanikult Plautuselt pärineb sentents *homo homini lupus est* (inimene on inimesele hunt). Katrin Reimuse novelli lugedes jääb mulje, nagu poleks sajandite jooksul midagi muutunud. Miks naabrite/inimeste suhted keeruliseks muutuvad? Kas headus on ilmast kadunud või ei ole seda kunagi olnudki?

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid inimeste/naabrite suhete kujunemise tagamaid. Arutluses võid toetuda Eesti ajaloole ja/või kirjandusele. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Katrin Reimus (1961–2009) oli kauaaegne inglise ja soome keele õpetaja Kunda ühisgümnaasiumis. Ta on tegutsenud ka soome kirjanduse tõlkijana. Temalt on ilmunud noorteromaanid „Eilset pole olemas“ (2002) ja „Haldjatants“ (2003) ning lasteraamatud „Mardi päris oma auto“ (2007) ja „Mardi auto ja paskaagid“ (2008). 2008. aastal jõudis lugejateni ka romaan „Kus tramm ei käi“. Katrin Reimuse viimane teos, novellikogu „Õnnelikud inimesed“ ilmus 2009. aasta kevadel. Raamat sisaldab lihtsaid ja elulisi jutte, millest paistab välja autori suur elukogemus, eluterve naer ning püüd mõista inimest.

Katrin Reimus Naaber

Ikka veel ei ilmunud kedagi välja. Priidik hakkas juba närviliseks muutuma. Juhan oli alati varahommikul lehti võtmas käinud ja Priidik passis akna peal, et see hetk ära tabada ning naabrimehele paar vängemat sõna öelda. Ikka pidi see neetud vanamees just siis oma lõket tegema, kui tuul tema, Priidiku maja poole oli. Ja nüüd olid maja ees kõik vasttärpanud krookused tahmahelvestest hallid. See ajab ju kopsu üle maksa.

Priidikul lausa kees sisemuses. Oli temale ikka naabrimees sattunud. Ühtelugu oli tüli majas. Ja nii kui nina uksest pistsid, oli vastasmajastki vanamees väljas nagu jännes torukübarast. Priidikul oli eilsest veel hing täis – või tema, kurat, tuleb küsima, kuda ma ikka oma pensist ajalehte jäksan osta. Vanameheniru selline. Lugegu oma raha.

10 Priidik ei tahtnud joppi seljast võtta – mine tea, tuleb Juhan õue ja äkki ta siis ei jõua samaks ajaks värava juurde.

Mees läks uuesti akna ligi ja piilus kardina tagant. Ei midagi, ajaleheotsad turritasid ikka postkasti serva vahel ja vastasmaja hoov oli kui välja surnud.

15 Ometi olid nad viimasel ajal igal hommikupoolikul vähemalt korra üksteise peale üle aia karjunud. Kui tema läks lehti võtma või jalgteed pühkima, oli ka see vastik ätt kohe õue peal. Ja nii kiuslik oli ta, et Priidik lausa pidi ka ise välja kargama, kui Juhanit kaugelt silmas. Ühtelugu sai too millegagi hakkama, et naabrile tüli tekitada.

Nüüd oli päike juba pooles päevas, aga vastasmajast ei tulnud ikka veel kippu ega kõppu. Kuradi vanamees, ega ta ometi haigeks ole jäänud. Või viskas vedru välja, mine teda tea. Paras

20 talle, kellele sellist kiusunosu tarvis ongi.

Priidikul hakkas natuke häbi ka. Noh, lausa surma ei tasu teisele ikka soovida, nii hull ta tegelikult ikka pole.

Taat vahtis kõögiaknast välja. No ega neil krookustel nüüd nii väga häda ka ei olnud, ja kui veega üle kasta, oleks päris kenad. Aga miks ma peaksin ennast vaevama, kui teine kiusu

25 pärast sulle tahma kaela ajab, sõitles Priidik vahelduseks iseendaga. Endaga oli üldse vahel raske. Kõiksugu veidrad asjad tulid tahtmata meelde. Kõige lõpuks seegi, kuidas ta ise kolm päeva oli oodanud, enne kui oma kevadrisu põletama hakkas. Ei tahtnud akendesse tahmatorte lasta. Kui Priidik nüüd päris aus oli, siis natuke vist selle pärast ka, et tossu naabri poole suunata. Aga mis ta siis on nihuke mühakas, vastas Priidik endale, kui südametunnistus liiga valju häält tegi. Alati nii õhku täis oma poja pärast. Silmad lausa kilavad peas ja vahib ikka

30 minu aia poole, kui see Jaak siis oma kiiskava limusiini talle väravasse pargib. Et kas ma ikka nägin ...

Aga nüüd oli see mühakas kusagile kadunud ja Priidik oli veidi ärevuses. Ei, tegelikult tahtis ta lihtsalt teada, mis juhtunud oli. Mis tal muidu sest vanamehenässist ...

35 Priidik ajas kalossid jalga ning tegi paar tiiru ümber oma maja. Uuris loodust ning pidas silmanurgast naabri hoovi silmas. Ikkagi ei kippu ega kõppu. Kui Juhan isegi kolme tiiru peale välja ei tulnud, otsustas Priidik asja veidi lähemalt uurida.

Ta kõndis naabri väravani ja patseeris seal paar korda edasi-tagasi. Ikka ei midagi. Äkki on, kurat, jalaluu ära murdnud ja vedeleb nigu vorst keset kõögipõrandat. Need lapsed tulevad tal

40 kah korra paari nädala järgi läbi, selleks ajaks võib vanamees juba kutu olla. Ja Priidik kõndis majani. Upitas ennast akendest sisse vaatama. Juhanit ei paistnud kusagil. Ja kõögipõrandal ei vedelenud kah mingit naabrimeest.

Nüüd haaras Priidikut juba kerge paanika. Naabri jalgratas seisis maja ees. Ega ta, vana tobu, ometi kusagile kaugemale kondama ei läinud? Jalad kah, sindril, na viletsad, jäi veel auto

45 alla või miskit.

Priidik haaras naabrimehe jalgratta ning otsustas väikese tiiru teha. Sõidan ümber kvartali ära, eks siis näis, mõtles ta. Vana sõiduriist ägises kaeblikult, kui Priidik sadulasse ronis. Pealegi kippus see imelikult vingerdama ja Priidiku tahte vastaselt kurve võtma. Rattasõitu ei unustata, pobises mees endamisi ning punnis edasi. Juhanit polnud mitte kusagil. Ühegi tee

50 ääres ei konutanud teadvusetut vanameest. Priidik läks lausa paanikasse ja ronis isegi ehmatusega ühe suurema loigu juures rattalt maha. Õnneks polnud see veri, vaid mingi õline laik. No ega ma teda saadanat või otsima jäädagi, otsustas Priidik lõpuks ja keeras tagasi kodu poole. Endal süda muret täis. Õienda siin mingite krookuste pärast, teisel häda käes.

Juhani maja ees seisis päikesekiirtes läikiv automobiil. Jaak oli käima tulnud. Eks nad siis

55 ise otsigu oma vanamehetoid. Priidik lootis, et saab ehk ratta nõndaviisi õuele tagasi sokutada, et keegi teda tähele ei pane. See läks tal peaaegu õnneks. Ta oli juba ratast maja äärde seadmas, kui Juhan akna lahti tegi.

„Tohoo, kurat lahti, nüüd oled ikka päris lolliks läinud. Hakkad rattavargile kah veel. Ole veel ühe päeva kodunt ära, siis ei tea, mis see vana tola ette võtab. Paneb veel majale tule otsa.“ Ja

60 Juhan kutsus Jaaku kah vana varganägu vaatama. Jaak vaatas ning tõmbas siis akna kinni.

Priidik tegi, et tulema sai.

Ja tal oli hirmus häbi. Ei, mitte jalgratta pärast. Vaid selle pärast, et ta oli tolle lolli pärast muretsenud. Või mis ta nüüd lausa muretses, niisama, parem on teada ikka.

Igatahes, katsugu Juhan homme oma nina majast välja pista. Küll Priidik siis talle kõik ära ütleb. Või teda vargaks sõimama. Igavene vastik vanameheidu. Ja seda tahmapuistamise asja ta ka niisama ei jäta. Kohe mitte ei jäta.

(853 sõna)

VARIANT 2

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Ain Kaalepi luuletus „Tundmatutele inimestele“ (kogu „Muusad ja maastikud“, 1973) ning lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Mis nähtusi autor taunib? Too autori taunitavate nähtuste kohta vähemalt kaks näidet tekstist. (10 punkti)
2. Kuidas autor suhtub inimkonda? Leia oma väitele vähemalt kaks kinnitust tekstist. (10 punkti)
3. Kuidas mõistad tekstis sisalduvat väidet, et inimene on sõnaolend? Leia selle tõestuseks tekstist kaks näidet. (10 punkti)
4. Mida võid teksti põhjal väita hopi-indiaanlaste kohta? Esita vähemalt kolm väidet. (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Igal keelel on praktiline ja kultuuriline tähendus. Keele praktiline funktsioon teeb võimalikuks meie igapäevase suhtlemise (nii suulise kui ka kirjaliku). Keele kultuuriline funktsioon võimaldab mõtestada praktilist tegevust ja selle kaudu ollakse ühenduses oma juurtega. Eestlaste suhe oma keelesse (varem – murretesse) on ajaloo erinevatel etappidel olnud erinev. Tänapäeval on eesti rahvas ja eesti keel jõudnud oma arengu uude järku, mille peatunnus on üleilmastumine.

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid eesti keele hetkeolukorda ja tuleviku väljavaateid. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Ain Kaalep (1926) sündis Tartus. 1943 lõpetas ta Hugo Treffneri gümnaasiumi ning jätkas õpinguid Tartu ülikoolis. Samal aastal põgenes ta Soome, kus astus sõjaväkke. Naasis Eestisse soomepoiste väeüksusega 1944. aastal. 1946 alustas uuesti õpinguid ülikoolis. Lõpetas ülikooli kaugõppes soome-ugri erialal 1956. aastal. Seejärel on tegutsenud valdavalt kutselise kirjaniku ning õppejõu ja õpetajana. 1989–2001 oli ajakirja Akadeemia peatoimetaja. Ain Kaalep on Wiedemanni keeleauhinna laureaat.

Ain Kaalep tuli luulesse 1950. aastatel, kutsudes esile kirjandusliku poleemika oma loomingu filosoofilise laadi ja suurema tähelepanuga luule vormile. Seetõttu viibis kirjaniku raamatudebüüt: 1962. aastal ilmus kogu „Aomaastikud“. Kaalepi luulet on nimetatud neoklassitsistlikuks – põhjuseks tema huvi klassikaliste luulevormide ning antiik- ja idamaade luule vastu.

Tema luule üks tunnusjooni on aegade ja kultuuride seoste tunnetamine. Luuletaja lähtub humanistlikult aluselt, ta sisendab lugejatesse tasakaalukust ning armastust ilusa, hea ja õige järele.

Ain Kaalep

Tundmatutele inimestele

Paljuke siis mul tuttavaid inimesi ongi:
võib-olla tuhat, võib-olla ka rohkem.

Ja palju ma siis neidki tuttavaid tunnen:
päris hästi ehk ainult kümnekonda.

- 5 Sellepärast pean ma inimkonda ülistades
ülistama ennekõike tundmatuid inimesi,
ja ennekõike pean ma neid ülistama selle põhjal,
mida ma võin järeldada kaudsetest andmetest.

- Uudishimuliku noorukina, kellele meeldis
10 nii väga kuulata võõraste vestlusi ja vahtida
kasvatamatul kombel võõrastest akendest sisse,
valisin veendunult oma erialaks keeled.

- Kuidagi oli mulle juba seekord selge see,
et inimene on sõnaolend, ja et inimkonda
15 saab tundma õppida just sõnadest ja sellest,
kuidas ta neid sõnu sisustab ja seob.

- Oo tundmatud, toredad inimesed! Mis rõõm
on osata teid armastada sõnastike kaudu,
grammatikatele tuginedes! Mis aare
20 on inimkonnal teie keelte musttuhande näol!

Kui ma kuulen kitsaspeade kirisemist
selle puhul, et nad ei osanud öelda
rumeenia habemeajajale, kas lõigata
soengule terav või sirge nurk,

- 25 siis tunnen võitmatut vajadust soovitada:
„Kallid kitsaspead, kasvatage habel!
Habemikud vajavad habemeajajat harvem
ja üldse on habemega auväärsem olla.”

Kui jälle hääbuks mõni indiaanihõim
30 „puhtpraktilistel põhjustel” minnes üle
inglise keelele, leinaksin väga seda kaotust,
mis on vaesemaks teinud inimkonna tuleviku.

Tuhandelt Arizona osariigi kodanikult,
kes kõnelevad ameerika-inglise keelt
35 ei tarvitse inimkond saada tühjagi,
olgu nad kui kenad inimesed tahes.

Kuid tuhat hopi-indiaanlast on mõneti väärt
rohkemgi kui kõik anglo-ameeriklased kokku:
kui esimestel on oma keel ja kõik, mis keele
40 juurde käib,
siis kõnelevad teised ju ainult inglased saadut.

Ja kahtlemata on hopi-indiaanlaste keeles
vähemalt üks joon, üks seos, üks element,
mida üheski teises keeles pole olemas,
45 mida tundmata aga tunneksime inimkonda vähem.

Oo tundmatud, toredad inimesed! Mis hea,
et te räägite nii paljusid erinevaid keeli,
sest nende kaudu teile liginedes saan ma alles
õiguse ülistada teid ja teie näol inimkonda ennast!

(283 sõna)

VARIANT 3

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Katrin Saks artikkel „Väärtuste ja huvide vahel“ (ajakiri Haridus, veebruar 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Mis allikale tuginedes autor väidab: „Niisiis saame vaid üsna tinglikult rääkida ühiste väärtuste liidust“? Nimeta kaks peamist põhjust, mis lubavad autoril nii väita. (10 punkti)
2. Mille poolest erinevad Euroopa Liidule omased väärtused ja inimeste personaalsed väärtused? Selgita, mille poolest erineb Eesti koht selles kontekstis teistest. (10 punkti)
3. Nimeta kolm allikat, millele autor tugineb noorte väärtushinnanguid analüüsides. Too igast allikast esile kaks sinu arvates olulisemat uuringu tulemust. (10 punkti)
4. Kuidas võib teksti põhjal iseloomustada Y-põlvkonnale järgnevat MeWe-põlvkonda? Mis neid omavahel seob, mis eraldab? (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

„Euroopa Liidu eetost rõhutavad sellised ühishäärtused nagu vabadus, demokraatia, võrdsus ja solidaarsus. Nendest väärtustest on inspireeritud kõigi ELi liikmesriikide sotsiaalsüsteem. Ehkki sotsiaalsüsteemid on erinevad, on neil mitmeid ühisjooni: kõigis kasutatakse vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamiseks, sissetulekute õiglasemaks ümberjaotamiseks, sotsiaalse turvalisuse kõrge taseme tagamiseks ja võrdsete võimaluste edendamiseks valitsuse sekkumist. Täna on nende ühishäärtuste rakendamine surve all. Ehkki liikmesriigid on oma sotsiaalsüsteemi kujundamisel erinevates arengujärgkudes, seisavad nad kõik silmitsi sarnaste sotsiaalsete – demograafiliste, konkurentsialaste ja tehnoloogiliste – probleemidega, mis kutsuvad esile ühiskondlikke ja majanduslikke muutusi. Seepärast peab EL eelseisvatel aastatel võtma vastu tõsise väljakutse ja leidma võimaluse oma sotsiaalse mudeli kohandamiseks ja kaasajastamiseks.“ (Publications.europa.ee)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid, kuidas ja miks on muutunud tänapäeva inimeste väärtushinnangud, missuguseid konflikte see kaasa toob ja kuidas neid saaks vältida. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Katrin Saks on sündinud 1956. aastal Tallinnas. Ta on lõpetanud Tallinna 22. keskkooli 1975. aastal, Tartu Riikliku Ülikooli ajakirjanduse erialal 1981. aastal ning Eesti Diplomaatide Kooli rahvusvaheliste suhete erialal 1993. aastal.

Ta on töötanud peamiselt ajakirjanikuna (Eesti Televisioonis 1977–1997) ja olnud tegev poliitikuna (1999–2002 Eesti Vabariigi rahvastiku-minister, 2003–2009 Euroopa Parlamendi liige). Alates 2006. aastast on ta Eesti Lastekaitse Liidu president. Katrin Saks on paljude telesaadete autor ning avaldanud artikleid erinevates ajalehtedes ja ajakirjades.

Katrin Saks

Väärtuste ja huvide vahel

Konflikt väärtuste ja huvide vahel tõusis Euroopa Liidus tõsiseks jututeemaks pärast Venemaa-Gruusia sõda. Eriti kurjaks saadi Eestis ning pahandati häälekalt, miks Euroopa Liit ja liikmesriikide juhid nii kergelt loobuvad oma põhimõtetest, selle asemel et jõuliselt vastu seista Venemaa agressioonile Gruusias. Küsiti nõudlikult, miks ei kaitsta euroopalikke väärtusi. /---/ Samal ajal on kohane küsida, kuivõrd me ise oma deklareeritud väärtustest lähtume.

Pilk peeglis

Sel kevadel (2008) korraldas Eurobaromeeter väärtuste uuringu, mis näitas, et Euroopa Liidu 27 liikmesriigi elanikest vaid veidi üle poole (54%) arvab, et me oleme üksteisele väärtustelt lähedased, aga kolmandik ei jaga seda seisukohta. Niisiis saame vaid üsna tinglikult rääkida ühiste väärtuste liidust. Seda kinnitavad ka sagedased konfliktid ja sallimatust kultiveerivate äärmusliikumiste üsna kiire kasv. Omaette tegur on kindlasti kasvav sisseränne, mis toob juurde erineva tausta ja kultuuriga inimesi, kes tahavad küll osa saada euroopalikust heaolust, aga pole mitte alati nõus jagama samu põhimõtteid. Olgu näiteks üks tõsisemaid konflikte viimasel kümnendil, mis sai alguse Taani karikatuurikriisist, mil pandi proovile euroopalik arusaam sõnavabadusest. /---/ Väärtused, mis inimeste arvates kõige paremini esindavad Euroopa Liitu, on järgmised: inimõigused (37%), rahu (35%), demokraatia (34%) ja seaduslikkus (22%).

Pisut erineva tulemuse saame, kui vaatame vastuseid küsimusele „Mis on teile personaalselt kõige olulisem väärtus?“. Siis asetub esikohale rahu (45%), seejärel inimõigused (42%) ja austus elu vastu (41%). Neid inimesi, kes pidasid personaalselt demokraatiat kõige olulisemaks, oli vaid 27%. Eestis oli see veel kümmekond protsendipunkti keskmisest madalam, mis peaks meid tõsiselt järele mõtlema panema, et milles asi. /---/

Raha paneb rattad käima

On üldteada, et eestlased on religiooni suhtes üsna leiged. Tõsi, ajuti tundub, et üks jumal meil siiski on ja see on raha. Raha kummardamiseks on aga kõik kohad pühad, olgu need siis kasiinod või prožektorisäras „Tõehetk“. Sinna juurde käib loomulikult ka pime usk turu kõikvõimsusesse ja sellesse, et need, kel raha pole, on luuserid ja ise selles süüdi. Selline on olnud meie viimaste aastate mentaliteet. Kas raha on tõesti meie olulisem kui teistele? Sel aastal Bostonis ilmunud kogumik „Muutuvad väärtused ja uskumused 85 riigis“, mis sisaldab küsitlusi perioodist 1981 kuni 2004, annab päris huvitavaid andmeid. Vaatame, kuidas vastati küsimusele „Kas rahale peaks pöörama vähem tähelepanu?“. Kui 1995. aastal arvas Eestis 46%, et see oleks hea, siis viis aastat hiljem oli see protsent juba 54. Aga tähelepanuväärne on see, et meie põhjanaabritel oli see protsent 66 ja lirimaal koguni 70. Samal ajal meie lõunanaabrite hulgas oli vaid kolmandik neid, kes tahtsid rahale vähem tähelepanu. Niisiis rikkuse kasvades suureneb nende hulk, kelle jaoks raha kaotab oma tähtsust ning värskemate andmete olemasolul võiks see protsent ehk siingi nüüd suurem olla, kui mitte finants- ja majanduskriisi poleks raha jälle tähelepanu keskmesse tõstnud.

Huvitav on vaadata, kuidas muutus ajas hinnang sellisele väitele nagu „me vajame suuremaid erinevusi sisetulekus, et suurendada inimeste pingutusi“ ehk siis toetus ebavõrdsusele kui arengutegurile. Kui aastal 1990, veel enne iseseisvuse ja turumajanduse saabumist, arvas nii enamik (77%), mis oli ka loomulik, sest tulime ajast, kus peaaegu kõik olid võrdselt vaesed, siis kümne aastaga langes see protsent 62-ni. See näitaja on Eestis palju kõrgem kui enamikus Euroopa riikides. Mõnel juhul isegi kordades kõrgem. Niisiis, kui me räägime kihistumisest, mis on Eestis märkimisväärselt suur ka Euroopa Liidu uusliikmete võrdluses, siis sellele küsitlusele tuginedes võib öelda, et see ongi olnud enamuse soov. Või osava propagandaga tekitatud uskumus, mis on tähelepanuta jätnud need ohud, mida suur ebavõrdsus väikeses ühiskonnas tekitab. Aga midagi positiivset ka – meil on rohkem neid inimesi kui mitmel pool mujal, kes usuvad, et tõsine töö toob parema elu.

Kas noored on hukas?

Millised on need väärtused, mis on meie laste ja noorte jaoks olulised? /---/ Sotsiaaluuringute firma EMORi andmeid kasutades joonistub laulva revolutsiooni lastest ehk Y-põlvkonnast selline pilt: nad on alati muutustele ja tublid enesekehtestajad. Näiteks igasugu ootamatusteks

55 elus on nad palju enam valmis kui nende eakaaslased Soomes. Noortele on peamine uute elamuste otsimine, nad tahaksid olla kõikjal, kus midagi olulist toimub. Kuigi paljud nendest olid augustis Tallinna lauluväljakul „Märkamisaja“ üritusel – laulusõnad ilusasti peas ja uuringudki kinnitavad, et nii päritolu kui ka juured on sellele põlvkonnale olulised, ei ole see suurt seotud teistest hoolimisega. Tegemist on väga enesekeskse ja pragmaatilise põlvkonnaga. Olulised on nii kuulsus kui ka rikkus, tähtis on välimus ja mood. Kõik peab olema kõige parem – tarbimine on märk kuuluvusest. Põhjamaade teadlased on analüüsinud ka Y-põlvkonnale järgnevat, nimetades neid MeWe-põlvkonnaks. Juba nimi viitab sellele, et individualistlike väärtuste 60 kõrvale on kerkinud grupikuuluvust rõhutavad väärtused.

Lastekaitse Liit organiseeris hiljuti oma 20. sünnipäeva puhul väärtusteteemalise konverentsi ja publitseeris ka Tartu ja Tallinna ülikooli teadlaste ettekanded, mis annavad pisut teistsuguse pildi. Midagi hullu poleks justkui juhtunud. Põhiväärtused – headus, tõde, ligimesearmastus ja elu – on jätkuvalt hinnas. Samuti on noorte jaoks olulised perekond, tervis, elukvaliteet ja 65 lähedussuhted. Muutunud on aga see, millises järjekorras need väärtuste hierarhias paiknevad.

Kogu läänemaailmas võib 20. sajandi lõpus ja selle sajandi alguses täheldada muutusi väärtusmaailmas, mida iseloomustavad esiteks üleminek kristlikult eetikalt sekulaarsele, mis on toonud kaasa selle, et elu praktiline pool on tulnud rohkem esile. Vähem otsitakse elu mõtet. Teiseks, individuaalsete väärtuste esiletõus. Väärtused on muutunud ka suhtelisemaks, enam 70 pole ühte tõde, mida vanemad lastele õpetavad.

Huvitava tulemuse andis põhikoolide lõpuklasside õpilaste küsitlus Eestis, Soomes ja Venemaal. Kõigi kolme rahvuse esindajad peavad tähtsaks sõprust ja perekonda. Eesti noored torkavad silma sellega, et hindavad väga kõrgelt puhtust ja hügieeni. Mis eristab veel, on „tarkuse“ tähtsustamine. Eestlastel on see hierarhias 8., venelastel 25. ja soomlastel alles 34. 75 kohal. Huvitav on seegi, et mõtte- ja tegutsemisvabadust hindasid ühtviisi kõrgelt kõigi kolme maa noored. Eestis elavate eri rahvusest pärit noorte hinnangud näitavad, et kuigi venelased on elanud siin kultuuriruumis, on nad säilitanud oma rahvusliku identiteedi ja mentaliteedi. Nende hinnangud on palju sarnasemad Venemaa venelaste kui eestlaste hinnangutega. Mõtlemapanev oli vastus küsimusele, mis puudutas sõda ja rahu. Kuigi kõigi kolme riigi rahva 80 kannatused viimases sõjas on mälus väga tugevad, väärtustavad noored rahu erinevalt. Elu sõdadeta oli soomlastel ja venelastel tähtsusjärjekorras vastavalt 2. ja 3. kohal, aga eestlastel alles 14ndal. See siin on kindlasti üks mõtlemiskoht neile, kes töötavad noortega. /---/

(995 sõna)

VARIANT 4

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Gerald Traufetteri artikkel „Miks võttis temperatuuritõus aja maha?“ (ajakiri Tarkade Klubi, jaanuar 2010, tõlgitud ajakirjast Der Spiegel) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Missugused on kolm põhilist maakera temperatuuri mõjutavat tegurit? Selgita, miks on kliimamuutuste ennustamine nii keeruline ülesanne. (15 punkti)
2. Leia tekstist teadlaste kolm erinevat seisukohta kliima soojenemise kohta. Kuidas nad oma seisukohti põhjendavad? (15 punkti)
3. Miks on kasutusele võetud termin „Arktika auk“ ja miks see kliimateadlastele peavalu valmistab? (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Meteoroloogia professor Rein Rõõm kirjutab: „Kliima soojenemise poliitiliste vastuargumentidena on välja töötatud ja prooviks kasutusse lastud mitmesuguseid vandenõuteooriaid, alustades sellest, et tegemist on arengumaade sobinguga arenenud tööstusriikide vastu ÜRO egiidi all, eesmärgiks ressurside pumpamine tööstusriikidelt arengumaadele nii otsese tasuta abina kui ka saastemaksudega kauplemise teel. Juhin siinkohal tähelepanu asjaolule, et sellises kontekstis on ka Eesti, kes loodab lähiaastatel kasu lõigata saastemaksudega kauplemisest, kaudselt või otseselt üks osaline selles vandenõus.“ (Postimees, 30.01.2010)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid kliima soojenemisega seotud üksikasju. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Gerald Traufetter on sündinud 1972. aastal. Ta on õppinud politoloogiat ja kommunikatsiooni. Gerald Traufetter on kutseline ajakirjanik, alates 2000. aastast on ta ajakirja Der Spiegel teadustoimetaja. Elab perekonnaga Norras.

Miks võttis temperatuuritõus aja maha?

Gerald Traufetter

Maakera soojenemine on toppama jäänud: juba kümme aastat ei ole maailma keskmine temperatuur enam kerkinud. Klimatoloogid mõistatavad, kuidas seda seletada. Kas on asi puuduvates päikeseplekides? Või ebaharilikes ookeanihoovustes? Globaalse soojenemise rindel ei toimu suurt midagi. Maa keskmine temperatuur pole aastatuhande algusest saadik enam kerkinud, ja ka lõppenud aasta läheb selles osas vaikelu nimistusse. Peaaegu 30 aastat kerkis planeedi palavikukõver järsu joonega: eelmise sajandi seitsmekümendatest kuni

ühelsakümnendateni keskmiselt 0,7 kraadi Celsiuse järgi. „Praegu on soojenemises igatahes paus,“ tunnistab üks Saksamaa tuntumaid kliimauurijaid, meteoroloog Mojib Latif Kielis asuvast Leibnizi-nimelisest mereteaduste instituudist. Temperatuurikõverale pilku heites räägib ta „platoost“, stagneerumisest kõrgel tasemel. „Seal pole midagi vaielda, seda peame tunnistama,“ sõnab ta.

Valjuhäälnel kahjurõõm

Küll ei muuda temperatuuri paigalseis midagi pikaajalises soojenemise trendis; siiski toidab see kahtlusi kliimamudelite ennustusvõimes – ja on poliitiline küsimus. Juba mitu kuud väljendavad kliimaskeptikud internetifoorumites avastuse üle valjuhäälsel kahjurõõmu. Paljud kliimauurijad häbenevad temperatuuriandmeid avalikkuse ees samamoodi nagu teismeline „maasikat“ – ning kahjustavad nõnda oma usaldusväarsust. „Ei saa salata, et see on meie kogukonnas üks kuumemaid teemasid,“ tõdeb Jochem Marotzke, Hamburgis asuva Max Plancki nime kandva meteoroloogiainstituudi direktor. Kliimamodellerijana tunnistab ta avameelselt: „Me ei tea täpselt, miks praegu selline stagnatsioon valitseb.“ Paari kuu eest keerutas elevuse üles brittide Hadley keskus, avaldades maailma keskmise temperatuuri uusimad arvutused: nende kohaselt on maakera 1999.–2008. aastani soojenenud vaid 0,07 kraadi, mitte 0,2 kraadi, mida eeldas ÜRO kliimanõukogu IPCC. Rehkendades sellest maha veel looduslikud kliimanähtused El Niño ja La Niña, tuleb temperatuuritrendiks koguni 0,0 kraadi ehk paigalseis, konstateerivad Briti eksperdid.

Euroopa on temperatuuriga plussis

Erinevused maailma piirkondade vahel on seejuures märkimisväärsed: Arktikas täheldati temperatuuritõusu peaaegu kolme Celsiuse kraadi võrra, mis on viinud merejää dramaatilise sulamiseni. Samal ajal jahtusid suured alad Põhja-Ameerikas, Vaikse ookeani lääneosas ja Araabia poolsaarel. Euroopa asub endiselt plusspoolel. Kuid mõned teadlased ei soovi brittide arvutusi üldse tunnistada. „Soojenemine on viimastel aastatel jätkunud,“ oletab trotslikult Stefan Rahmstorf Potsdami kliimamuutuste uurimise instituudist. Selle arvamusega seisab ta aga suuresti üksi.

Max Plancki instituudi teadlane Marotzke seevastu ütleb: „Me ei tunne ühtegi tõsiselt võetavat kolleegi, kes eitaks, et viimastel aastatel pole enam soojemaks läinud.“ Laiale avalikkusele on need segadust tekitavad sõnumid: miks tülitsetakse nii ägedalt kliimamuutuste pärast, kuigi praegu üldse soojemaks ei lähegi? Ja kuidas võib olla, et teadlastel pole üksmeelt isegi temperatuuride liikumissuuna kohta, kuigi neid pidevalt mõõdetakse? Maailma hõlmavas võrgustikus on 517 ilmajaama. Iga mõõtmine annab aga vaid väikese punkti suurel maailmakaardil ning see tuleb superarvutite abil kogu piirkonnale laiendada. Peale selle on endiselt veel palju tumedaid laike. Neist suurim on Arktika, mille hiiglaslikul pinnal on vaid 20 mõõtejaama. Klimatoloogid kõnelevad „Arktika august“.

Soojenemine pole sirgjooneline

Hadley keskuse teadlased olevat augule määranud lihtsalt globaalse keskmise väärtuse ja nii ignoreerinud, et Arktikas on läinud tunduvalt soojemaks, kritiseerib Rahmstorf. Kuid üks NASA töörühm Goddardi kosmoseuuringu instituudist New Yorgis, kes Rahmstorfi esile toodud Arktika juhtumit arvestab, jõuab viimast viit aastat arvestades samasuguse lameda temperatuurijooneni nagu nende Briti kolleegid. Marotzke hinnangul ei võta Rahmstorfi argumentatsioon „kurvi välja“. Marotzke ja Latif peavad Rahmstorfi-suguste teadlaste harrastatavat arvude väänamist koguni vastu töötavaks. „Me peame avalikkusele selgitama, et kasvuhoonegaasidest põhjustatud temperatuurid ei torma ühelt rekordilt teisele, vaid jäävad alla looduslikele kõikumistele,“ ütleb Latif. Ohtlik olevat ka üksikute ilmastikunähtuste, nagu Malis esineva põua või mõne orkaani nägemine täie jõuga ründavate kliimamuutuste näitena.

Loodus kohati summutab

„Oleme minevikus ehk liiga tugevalt sisendanud, et areng toimub lihtsa sirge joonena aina ülespoole,“ sõnab Latif. „Tegelikult on stagnatsiooni või isegi jahtumise faasid täiesti loomulikud.“ Klimatoloogid joonistavad arvutimudelitega kõveraid, mille lõpp-punkt paikneb kaugel tulevikus. Sajandi lõpuks, kõlab prognoos, tõuseb keskmine globaalne temperatuur ligikaudu kolm kraadi Celsiuse järgi – kui just ei õnnestu drastiliselt vähendada

60 kasvuhoonegaaside õhkupaiskamist. Kuidas maailma kliima aga 2015., 2030. või 2050. aastal
välja näeb, ei tea täpselt keegi. Inimese mõju kõrval muudavad kliimat Maal ka looduslikud
tegurid: ookeanide hoovused läbivad teatud tsükleid, samuti Päikese aktiivsus. Ka suured
vulkaanipursked suudavad temperatuuritõusu mõnda aega summutada. Pinatubo vulkaani
65 purse juunis 1991 näiteks alandas maakera temperatuuri 0,5 kraadi. Nii pikendas purse
jahedamat kliimafaasi, mis algas kaheksakümnendatel aastatel. Kuid Pinatubo purskest on
möödunud juba tükk aega.

Milline tegur peitub praeguse soojenemise toppamajäämise taga? Tõsiasi on, et Päike kuhtub.
Selle kiirgustegevus on praegu miinimumis, mida näitab ka selle pinnal olevate päikeseplekkide
70 napp arv. Hiljuti ajakirjas Geophysical Research Letters ilmunud NASA teadlase David Rindi
arvestuste kohaselt on vähenenud päikeseaktiivsus stagneeriva soojenemise tähtsaim põhjus.
Ookeaniasjatundja Latif seevastu panustab ennekõike Vaikse ookeani aastakümne-
ostsillatsioonile. See Vaikse ookeani hoovusnähtus toob ekvaatori juures pinnale suurenenud
koguse külma sügavamate kihtide vett. Jahutav mõju maakera atmosfäärile olevat
75 tähelepanuväärne. Koos oma töörühmaga Leibnizi-nimisest mereteaduste instituudist on Latif
ühena esimestest välja töötanud mudeli, et pakkuda keskpikki prognoose järgmise viie kuni
kümne aasta kohta. „Esmalt söandame asjale läheneda sammhaaval,“ ütleb Marotzke, kes
alustab samal teemal samuti suurt, riiklikult rahastatavat teadusprojekti. Teadlaste seas
valitseb üksmeel selles, et pikas plaanis jätkavad temperatuurid tõenäoliselt kerkimist.
80 Auhinnaküsimus kõlab aga: millal läheb jälle soojemaks?

Tulekul jõnksuga hüpe

Kui Vaikse ookeani süvavesi on tõepoolest olulisim pidurdaja, peab kliimamuutus pausi veel
järgmise aastakümne keskpaigani, oletab Latif. Kui asi on Päikeses, võib jälle soojaks minna
kiiremini, sest kõigi seniste kogemuste põhjal peaks Päikese aktiivsus järgmistel aastatel
85 taastuma. „Ja see võib käia tubli jõnksatusega,“ ütleb Hadley keskuse klimatoloog Adam
Scaife. Siis tuleks loodusliku soojenemise tsüklile lisaks veel inimese tekitatud
kasvuhooneefekt. Kliimateadlased ei vaidle ainult kongressidel kirglikult selle üle, millal
temperatuurid taas kerkima hakkavad. Sõlmitakse isegi kihlvedusid, kuidas soojenemisega
edasi läheb. Rahmstorf on nii kindel, et tema ennustused lõpuks paika peavad, et on
90 panustanud 2500 eurot. „Ma võidan,“ teatab Potsdami sünge prohvet. Tema vastasmängija
Latif lükkas pakutud kihlveo aga tagasi. Selleks olevat asi liiga tõsine: „Meie oleme teadlased,
mitte pokkerimängijad.“

(911 sõna)